

Urmu-Türkün ilk beşiyi - sevgi ocağı

(əvvəli 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 və 10 fevral tarixli saylarımızda)

Güneyin tanınmış şairi Əli Daşqın "Sevgi damosu" adlı səyahətname xarakterli əsərində Moskva, Bakı, Təbriz, Sulduz və Urmu-Urmiya şəhəri haqqında təəssüatlarını qələmə alıb və şimalın buzlu soyuğunda üşüyən Moskva ilə odlar diyarının yarımlar ulduzları Bakı, Təbriz, Sulduz və Urmiya şəhərlərinin incə müqayisəsini aparıb. Vaxtilə mövcud rejimin qadağaları üzündən Təbrizdən Quzey Azərbaycana birbaşa deyil, Moskvaya, oradan isə arzularının şəhərinə, illərlə həsrətini çəkdiyi Bakıya, bütöv vətənin ayrı salınmış digər parçasına gələn və bu uzun yolboyu gördüklərinə əsasən səyahətname yazan şair "Sevgi damosu"nun (cəhənnəminin) da məhz odlar yurdunda bərqərar olduğuna əmin olub. Əmin olub ki, sevgililərin son duracağı və alovlar şahə qalxan ocaqların anası məhz Urmu-Urmiyadır. Oda-ocağa-torpağa-anaya-doğurucu bir varlığı

özünü qurban edən Əli Daşqın əmin olub ki, Urmiyada - "Sevgi damosu"nda əsl sevənlər-həqiqi aşıqlar fani dünyanın çirkinliklərindən, ikiüzlü, şikəst mənəviyyətli insanların rəzilliklərindən, qara fikirlərindən uzaqda, odların, alovların qucağında xoşbəxt, bəxtəvərdirlər: "Burası köz bağçası, sevgililərin lap öz bağçasıdır, burası Urmu-Urmiya, yeni sevgi damosu, sevgililərin son duracağı və atəşlərin anasıdır! Yanalım və bütün sevgililəri yandıralım odumuza! Qara-gözlü, ayüzlü sevgilim, yanalım! Şükürlər olsun Tanrıya! Sonunda düşdük bu atəşə! Atəşə, oda girmək oğul ürəyi istəyir, el gücü tələb edir. Vurğun və ərən könlü gərəkdir bunun üçün:

Alışib yanmağa öyrədib anam!

Olurmu anamı unudub - danam?!

Başqa söz deyiləm, Azərbaycanam...

Tüstüsüz yanırım köz arasında!'

Min təəssüflər ki, qoyununda sevgi ocağını-Urmu-Urmiya şəhərinə də bəsləyən Urmu gölü, ana təbiətin bu nadir möcüzəsi insan və təbiət cəladlarının qeyri-rəsmi fitvası ilə açıq-aşkar qurulur. Min təəssüflər ki, UNESCO da avtoritar bir təşkilat olaraq qəti hərəkətə keçmir və bu gün bu sevgi ocağı yanib daha da alovlanmaq taleyi ilə yox, əbədi sönmək və məhv olmaq təhlükəsi ilə üz-üzədi... https://az.wikipedia.org/wiki/Urmu_ya_golu internet səhifəsində yazıldığına görə, Güney Azərbaycanın və İrənin ən böyük gölü olan bu gölün mütləq hündürlüyü

Urmiyanın və Urmu gölü hadisələrinin Güney Azərbaycan ədəbiyyatında bədii təəcəssümü...

1280 metr, eni 55 kilometr, uzunluğu 140 kilometr sahəsi 5 822 kvadratkilometr, həcmi 45 kubkilometr, dərinliyi 16 metr, orta dərinliyi isə 5 metr olaraq göstərilib. İndi bu ölçü 2 metrə qədər, son məlumatlara görə isə ondan da az hesablanır. Urmu gölünə Acıçay, Nazlıçay, Sofıçay, Leylançay, Cığatıçay, Qalaçay, Üsküçay, Tufarqançay, Dərəçay, Sınıxçay çayları tökülür. Əsrarəngiz deltası və çoxlu sayda adalarına görə "Suda üzən yaşayış yeri" adını qazanmış



təbiət möcüzəsi qeyd etdiyimiz kimi, bu gün biganəliyin qurbanına çevrilib. Əslində, bu biganəliyin kökündə türkün tarixi məkanını dağdıb məhv etmək kimi məkrli bir siyasət durur. Bəzən aramsız quraqlıqlar zamanı Urmu gölü nisbətən dayazlaşsa da, sahəsi heç vaxt

azalmayıb. Elmi mənbələrin də təsdiqlədiyi kimi, bölgəyə yağıntının ən az düşdüyü illərdə belə, Urmu gölündə suyun səviyyəsi aşağı düşməyib, bunun başlıca səbəbi isə gölə yeraltı çayların axmasıdır. Suyunun tərkibində duzun miqdarının çox, duzluluq səviyyəsinin yüksək olmasına görə qızıl ən sərt dövrlərində belə, gölün suyu donmur. Urmiya gölündə irili-xırdalı 102 ada mövcuddur, adaların ümumi sahəsi isə 33,640 hektardır. Əhalisinin əksəriyyəti, təxminən 90%-i Azərbaycan türkləridir. Hazırda bu adalarda yaşayan Güney Azərbaycan türkləri əsasən əkinçilik, maldarlıq, gülcülük, bağçılıq və xalçaçılıqla məşğul olurlar. Turizm üçün çox əlverişli olan ərəzidəki limanlar hər zaman gəmiləri qəbul etməyə hazırdır. Hətta köçəri quşların da isti ölkələrə uçuşu zamanı bu göl keçid məntəqəsi rolunu oynayır. Nə yazıq ki, bu keçid məntəqəsi getdikcə artan duz təbəqələri üzündən quşlar üçün öz həyatı əhəmiyyətini də itirməkdədir. Çünki qanadları duzlu suda duz kristalları ilə yüklənən quşlar yenidən uça bilmir və məhv olub sıradan çıxırlar. Bu gölün suyu yüksək dərəcədə duzlu, şordur. Yeni dünyanın ikinci şor dənizidir. İsraillə İordaniyanın arasında yerləşən Ölü dəniz adını almış Qırmızı dəniz kimi...

(davamı növbəti saylarımızda)

Esmira FUAD,

filologiya elmləri doktoru.